

116-014

วิวัฒนาการเกษตรสุกึ่งใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๓๕

นางสาวประนุช ทรัพย์สาร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษิตตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิตก

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๕

ISBN 974 - 561 - 454 - 8

๐๐8368

๑1๖3๒๙๓๖A

The Evolution of the Village Economy in Northeastern Thailand

1851 - 1932

Miss Pranut Sapsarn

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of History

Graduate School

Chulalongkron University

1982

หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิจัยนากการ เทรมรูกิจหมบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ
ประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕

โดย นางสาวประนุช ทรัพย์สาร

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประทีป บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉिता สาระยา)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไกรบุตธ ชีรตยาคินันท์)

.....
(อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิวัฒนาการ เศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ของประเทศไทย พ.ศ. ๒๓๘๘ - ๒๔๗๕
ชื่อนิสิต นางสาวประนุช ทรัพย์สาร
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา ๒๕๒๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงของ เศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ไทยได้รับผลกระทบจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ทำให้ต้องเปิดประเทศทำการค้าอย่างเสรี จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นระยะเวลาดสิ้นสุดการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช และเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น การศึกษาในเรื่องนี้ได้พยายามศึกษาจากตัวชาวบ้านเอง โดยมุ่งศึกษาอุปสรรคที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังศึกษาถึงอำนาจรัฐ และการขยายตัวของทุนนิยมโลกที่มีผลต่อวิวัฒนาการของหมู่บ้าน

ผลจากการศึกษาพบว่าความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากแรงกดดันจากอำนาจรัฐที่ดึงเอาส่วนเกินออกไปจากหมู่บ้าน และประการสำคัญคืออุปสรรคภายในตัวหมู่บ้านเองด้วย เนื่องจากมีแรงเกาะแน่นในหมู่บ้านสูงทำให้ไม่มีการแตกตัวออกไป แรงกระทบจากภายนอกหลังจากเซ็นสนธิสัญญาไมตรีกับต่างประเทศในปี พ.ศ. ๒๓๘๘ เป็นต้นมา ทำให้ประเทศเปิดต่อการค้าเสรีอย่างกว้างขวาง แต่เศรษฐกิจหมู่บ้านในภูมิภาคนี้เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงต่อเมื่อมีเส้นทางรถไฟแล้ว

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโครงสร้างภายในหมู่บ้านเองที่ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงจากภายในหมู่บ้านเองได้ ไม่เกิดชนชั้นใหม่ การเกาะปูกักขังยังเป็นอาชญากรรมหลัก หักถกรวมครัวเรือนไม่สามารถให้มาขึ้นถึงในระดับอุตสาหกรรมได้ และวิธีการผลิตก็มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

จะเห็นได้ว่าลักษณะความพอเพียงในตัวเองของหมู่บ้านที่ดำรงอยู่เป็นเวลานาน ทำให้เศรษฐกิจของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นชนบทจึงรองรับการะตลอดมา กล่าวคือก่อนการผลิตเพื่อค้าหมู่บ้านถูกตูดกลืนในรูปของส่วย เกณฑ์แรงงาน และเมื่อทุนนิยมโลกเข้าสู่หมู่บ้านก็ได้ดึงเอาส่วนเกินของหมู่บ้านออกมามาก เช่นกันนับเป็นเวลายาวนาน โดยที่หมู่บ้านไม่สามารถสร้างทุนด้วยตนเองได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2

Thesis Title The Evolution of the Village Economy in
 Northeastern Thailand, 1851 - 1932

Name Miss Pranut Sapsarn

Thesis Advisor Associate Professor Chatthip Nartsupha, Ph.D.

Department History

Academic Year 1981

ABSTRACT

This dissertation is the result of a study on the economic changes in villages in northeastern Thailand, from the time of King Mongkut when the kingdom of Thailand was opened to imperialism from the western world, upto the time of King Pokklao when Thailand was transformed from an Absolute Monarchy to a Constitutional Kingdom.

This study is based on the materials and data collected from the villagers. These were analysed to find out the hinderance and obstacles which resulted in the delay of social changes and modernization in this region of Thailand. The power of the central government and expansion of capitalism which had affected the development of the villages are also studied in this dissertation.

The result of the study shows that the delay of the changes in these places was partly caused by the pressure of the central government who drafted men by force to utilize them in the constructions in the central government when the tribute could not be duly paid. But the more important cause was that the villagers were bound strongly among themselves and it had been difficult to break this strong cultural sense of belonging.

Pressure from outside finally brought the signing an agreement in A.D. 1855 with the English government and this event enabled the people of Thailand to trade freely with many foreign countries. But the economic structure of the villages in the northeastern part of Thailand did not start to change until they were connected with other parts by railways. The change moreover was not occurred from inside the village but on the contrary from outside and onesidedly, and could not bring any new social class so to speak the commercial one. Agriculture of rice growing is still fundamental to the economy of this part of Thailand and household handicraft could not reach the standard of industrial scale with the technique of production still primitive and caused the slowness in economic advancement in the villages.

Because of the subsistence in the village and long duration of this circumstances rendered the economy of the village not in need of alteration. Thus, these small communities did not dream of producing any thing excess to trade and they did not have any excess man-power to do so, because men were drafted to the central government whenever the proper tribute could not be delivered. This situation lasted too long and they just could not accumulate any goods which could stimulate to generate any commercial and industrial organizations by the local people of these villages in the northeastern part of Thailand.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ไค้กรุณาว่าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้ทั้งความเป็นครู ความรู้ทางวิชาการ ที่มีอาจะประเมินค่าไค้ด้วย
ความรับผิดชอบอย่างดีที่สุด จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิตา สาระยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ไกรยุทธ ชีรศยาภินันท์ และอาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์
สำหรับคำแนะนำที่มีคุณค่ายิ่ง และการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใน
ขั้นสุดท้าย

ท่านผู้สูงอายุในหมู่บ้านต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนสำคัญ
มากที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ตลอดทั้งทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการ
เข้าไปสัมภาษณ์ จึงขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณจรรยา นาถสุภา ที่ไค้กรุณาให้โอกาสและความ
สะดวกในการพบอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างดียิ่งเสมอมา ตลอดจนคำแนะนำและ
ความช่วยเหลือในการสัมภาษณ์บางโอกาส

ขอบพระคุณสมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทยที่ไค้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย
จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดต่าง ๆ อาทิ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
แผนกตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร หอสมุดสยามสมาคม
หอสมุดกลาง หอสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ หอสมุดสถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ หอสมุด
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล

ขอเสนอแนะและความช่วยเหลืออย่างจริงใจของพี่ เพื่อน และน้อง ทำให้
 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ
 คุณอัญชลี สุสายัณห์ คุณวารุณี โอสธารมณั์ คุณนฤมล ชีรวชิณั์ และขอขอบคุณเป็น
 พิเศษสำหรับ คุณศิริลักษณ์ ตักคี่เกรียงไกร ที่ได้อ่านโดยละเอียดและให้ความคิดเห็น
 ที่มีคุณประโยชน์

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณmira ประชาบาล เพื่อนผู้มีน้ำใจที่ได้ให้ความ
 ช่วยเหลือในการเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และขอขอบพระคุณ คุณสมถวิล จะเกรียง
 ที่ได้กรุณาพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความอดทนยิ่งจนเสร็จทันเวลา

ความรัก ความห่วงใยของพ่อ แม่ และเพื่อนร่วมงานเป็นส่วนสำคัญทำให้
 ผู้เขียนทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ จึงขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ประนุช ทรัพย์สาร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ณ
รายการแผนที่ประกอบ.....	ด
สารบัญรูปภาพ.....	ต
บทนำ.....	จ
บทที่	:
๑. ลักษณะหมู่บ้านดั้งเดิม.....	
ความสัมพันธ์ของหมู่บ้านกับลักษณะทางภูมิศาสตร์.....	๓
การก่อตั้งหมู่บ้าน.....	๒๒
ลักษณะของหมู่บ้าน.....	๒๔
/ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	๓๐
/ ลักษณะการผลิตรายในหมู่บ้าน.....	๓๖
/ การค้าเพื่อหวังซื้อ.....	๕๑
ลักษณะการช่วยเหลือกัน.....	๖๒
ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับอำนาจรัฐ.....	
การควบคุมหมู่บ้านของอำนาจรัฐ.....	๗๔
หน้าที่ของหมู่บ้านที่มีต่อรัฐ.....	๘๘
ปฏิกริยาของหมู่บ้านที่มีต่ออำนาจรัฐ.....	๑๐๕

บทที่

หน้า

๓. หน้่บ่านกั้บการชยวณั้ว้างการค้า.....	
หน้่บ่านกั้บการค้า.....	๑๒๓
การชยวณั้ว้างการค้า.....	๑๓๒
การเคล้อนย้างร้งงาน.....	๑๓๘
บทสรุ่บ.....	๑๘๒
บรรณานุกรม.....	๑๘๓
ประวัตีผู้เขียน.....	๑๘๑

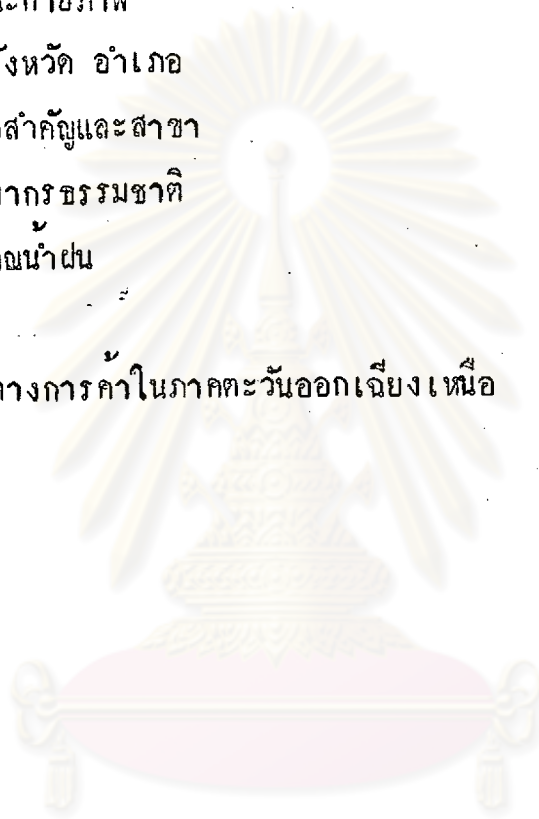

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการแผนที่ประกอบ

แผนที่แสดงลักษณะกายภาพ

“	“	ที่ตั้งจังหวัด อ่างทอง	หน้า
“	“	แม่น้ำสำคัญและสาขา	๕
“	“	ทรัพยากรธรรมชาติ	๙
“	“	ปริมาณน้ำฝน	๑๒
“	“	เส้นทางการค้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๗
“	“		๒๐
“	“		๕๘

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบที่ ๑

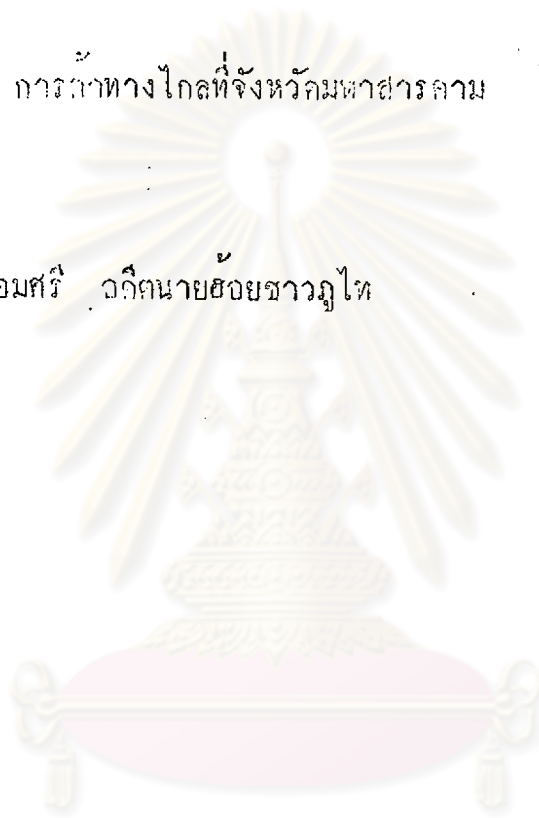
นายชัย : การค้าทางไกลที่จังหวัดมหาสารคาม

๕๔

ภาพประกอบที่ ๒

นายกั เทียมศรี : อดีตนายชัยชาวภูไท

๕๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในการศึกษาวิจัยนากการ เศรษฐกิจหมู่บ้านของประเทศไทย ปัญหาที่น่าสนใจคือความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นการผลิตพอบังชีพ (Subsistence Economy) มาสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้า (Commodity Economy) โดยเฉพาะหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้จะมีการเปิดประเทศต่อการค้าเสรีระหว่างประเทศใน พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้วก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ก็เกิดขึ้นช้ามาก จากปัญหาความล่าช้านี้เอง ได้มีผลทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ยังยากจน และมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม

หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีสภาพเดียวกับหมู่บ้านทั่วไป คือเป็นหน่วยการผลิตเล็กที่สุด การผลิตส่วนใหญ่ของประเทศกระทำที่หมู่บ้าน กล่าวได้ว่าหมู่บ้านเป็นฐานการผลิตที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ แต่ปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านน้อยมากไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศที่มีผู้ศึกษาไว้ เช่น ภาคกลาง ซึ่ง สุวิทย์ ไทยวัฒน์ ได้ทำการศึกษามาแล้วพบว่าเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้า เปลี่ยนระบบการแลกเปลี่ยนจากการแลกเปลี่ยนโดยตรงมาเป็นการแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินตราเป็นสื่อกลาง และมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกหลังจากที่ได้ทำการเปิดประเทศต่อการค้าเสรีระหว่างประเทศใน พ.ศ. ๒๕๑๘ อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปอย่างช้า ๆ

ขณะที่ภาคเหนือซึ่ง สุสิทธิ์ ชูชาติ ได้ศึกษาไว้ก็พบว่าสภาพเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือนี้เป็นระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง แต่หลังจากเปิดประเทศค้าขายอย่าง

เสรีในปี พ.ศ. ๒๓๘๘ แล้ว สืบเสาะนำเร่จรูปรจากโรงงานอุตสาหกรรมได้เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้สภาพเศรษฐกิจมีทั้งวิธีการผลิตสินค้าใช้เองควบคู่กับการซื้อสินค้าสำเร็จรูป ซึ่ง จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจหมู่บ้านในเวลาหนึ่งก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ช้ากว่าภาคกลาง สำหรับภาคใต้นี้ก็มักมีลักษณะเช่นเดียวกับทางภาคเหนือ*

ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าสภาพเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นอย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด และมีอุปสรรคในการ เปลี่ยนแปลงหรือไม่ ชาวบ้านมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินอย่างไร ทำ ใหญ่เขียนสนใจและต้องการศึกษาปัญหาเหล่านี้ - ซึ่งจะทราบได้โดยวิธีการศึกษาถึงวิวัฒนาการ ของหมู่บ้านเอง เพื่อชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขและปัญหาบางประการที่เป็นตัวกำหนดสำคัญ บังต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงภายในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการศึกษาผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

๑. ศึกษาถึงวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านว่ามีวิวัฒนาการอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเพียงใด โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้เป็นไป อย่างล้าช้า

๒. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในหมู่บ้านทั้งใน การเกณฑ์แรงงาน การส่งจ่าย การเสียภาษี การขยายอิทธิพลพุทธศาสนาและ

* ศิริินทร์ บุญโสมรสติถย์, "ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชนบทภาคใต้ฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ หลังสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. ๒๓๘๘" เอกสารหมายเลข ๑๑ ประกอบการสัมมนา ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒ ณ วิทยาลัยกษัตริย์ธรรมราช, ๒๕ - ๒๗ มกราคม ๒๕๒๕.

องค์การส่งมีส่วนกลาง ภายใต้แนวเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ มีผลต่อความเป็นอยู่และ
 วิวัฒนาการ เศรษฐกิจหมู่บ้านหรือไม่

๓. เพื่อศึกษาว่าการทำสนธิสัญญาเบาริง (Bowring Treaty) ใ้มี
 ผลทำให้เกิดการสลายตัวของเศรษฐกิจที่ยังมีพิในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือ
 ไม่ เพียงใด

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๔ - ๒๔๗๕
 ระยะเวลาดังกล่าวสังคมไทยยังคงอยู่ภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช และในช่วงสมัย
 ดังกล่าวเศรษฐกิจไทยเริ่มทำการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก ทั้งเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการ
 เศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ชัดเจนขึ้น จะทำการศึกษาลักษณะพื้นฐาน
 โดยทั่วไปของหมู่บ้านซึ่งเป็นระยะเวลาก่อน พ.ศ. ๒๓๕๔ ด้วย หลังจากนั้นจะศึกษา
 ถึงอำนาจรัฐส่วนกลางที่เข้าไปกระทบกับหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจหลังจาก
 ที่มีเส้นทางรถไฟ การเข้าไปของจีนและศึกษาถึงความเชื่อเดิมที่มีผลทำให้หมู่บ้านยัง
 คงตัวอยู่ได้ตลอดจนการเข้ามาของศาสนาโดยรัฐ

สำหรับพื้นที่ทำการศึกษาจะครอบคลุมทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้
 เห็นลักษณะตลอดทั้งวิวัฒนาการของเศรษฐกิจหมู่บ้านได้เด่นชัด

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

การศึกษาวิวัฒนาการ เศรษฐกิจของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย
 มองจากชาวบ้านภายในหมู่บ้านเองเป็นเรื่องที่ยากลำบาก เพราะชาวบ้านมักไม่มีการ
 จดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เมื่อเหตุการณ์ผ่านไปเป็นเวลานานก็หลงลืมหรือผู้รู้เรื่องราว
 เหล่านั้นเสียชีวิต ประวัติศาสตร์ของชาวบ้านก็ขาดตอนและสูญหายไป

ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องใช้เอกสารของทางราชการเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ เช่น เอกสารตรวจราชการของข้าราชการและเสนาบดี ซึ่งได้เดินทางไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นเอกสารราชการกระทรวงมหาดไทยมีเก็บอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารตัวเขียนที่หอสมุดวชิรญาณ นอกจากนี้ยังมีรายงานของชาวต่างประเทศ ซึ่งได้เดินทางมายังภูมิภาคนี้ พงศาวดาร วารสาร วิทยานิพนธ์และหนังสืออื่น ๆ โดยคนควาจากหอสมุดต่าง ๆ ก็ือ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ หอสมุดกลางและหอสมุดสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดคำขวัญราชานุภาพ และหอสมุดสยามสมาคม

นอกจากนี้ได้ใช้เอกสารท้องถิ่น เช่น วรรณกรรม นิทาน บันทึก กฎหมาย ตลอดจนทั้งการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุก็เป็นวิธีวิจัยที่สำคัญยิ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์เลือกจากบุคคลที่เป็น ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์และมักจำเรื่องราวได้ดีตามหมู่บ้านเก่าแก่ต่าง ๆ ในการเลือกหมู่บ้านนั้นจะเลือกทั้งที่เป็นหมู่บ้านเชิงเขาคือโลกภายนอก ที่เปิดต่อการค้ามานานแล้วและหมู่บ้านที่เคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น หรือมีอาชีพพิเศษนอกเหนือจากการเพาะปลูกอย่างเด่นชัด ตลอดจนทั้งทำการสัมภาษณ์ชาวจีนในจังหวัดนั้น ๆ เพื่อศึกษาถึงการติดต่อและการขยายตัวทางการค้าระหว่างหมู่บ้านกับโลกภายนอก วิธีวิจัยดังกล่าวเป็นการใช้หลักฐานทั้งทางราชการและจากท้องถิ่นโดยเจาะชาวบ้านเพื่อเป็นการเสริมซึ่งกันและกันในส่วนที่ขาดไปให้ได้ภาพชัดเจนขึ้น หลังจากนั้นผู้เขียนจะได้นำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

๑. ทำให้ทราบถึงลักษณะและวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยการเข้าใจจากรากฐาน เนื่องจากการใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้ได้ภาพทางประวัติศาสตร์อีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของชาวบ้าน ทำให้ประวัติศาสตร์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒. ชี้ให้เห็นถึงความองอาจพัฒนาการจากหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สุดของสังคม อันเป็นผลทำให้เศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีพัฒนาการเท่าที่ควร และไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าโดยคนในท้องถิ่นเองได้

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

กจช.	หมายถึง	กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
กทช.	"	กองหอสมุดแห่งชาติ แผนกตัวเขียนและจารึก
ร.	"	รัชกาลที่
กต.	"	เอกสารเขียนเล่มกระทรวงการต่างประเทศ
กษ.	"	เอกสารกระทรวงเกษตรธิการ
กท.	"	เอกสารเขียนเล่มราชการกรมพระกลาโหม
ค.	"	เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
กค.	"	เอกสารกระทรวงคมนาคม
น.	"	เอกสารกระทรวงนครบาล
บ.	"	เอกสารเบ็ดเตล็ด
พศ.	"	เอกสารเขียนเล่ม สวราชทูตมุขพิเศษ
ม.	"	เอกสารกระทรวงมหาดไทย
รล.	"	เอกสารกรมราชเลขาธิการ
ศ.	"	เอกสารกระทรวงเกษตราธิการ
สบ.	"	เอกสารส่วนมณฑล